

Bygdeliv i Östnor

Nedtecknade berättelser kring livet i Östnor under första hälften av 1900-talet. Intervjuer av välkända profiler från byn.

Utfört och sammanställt av

Irene Karlsson, Susanne Brodde och Michael Corbin

Kompletterad och utgiven av

Östnors Byalag

1998

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	Inledning
2	Berättelser av Jannes Aronsson.
3	Berättelser av Karl Bälter.
4	Berättelser av Erik Dahlberg.
5	Berättelser av Axel Morell.
6	Berättelser av Nils Zarmén.
7	Berättelser av Grudd Maria ”Mia”.

Bygdeliv i Östnor

Inledning

Östnor är en by som ligger strax nordväst om Mora. Byn är mest känd för sina industrier som växt fram ur äldre metallhantverk t.ex. knivtillverkning, men också för sina gamla traditioner och språkbruk. Berättelserna i skriften bygger på intervjuer med äldre människor i byn. Skriften innehåller många intressanta berättelser och anekdoter om olika händelser i och omkring Östnor, som de gamla minns. Vissa saker och händelser är berättade och skrivna på Östnorsmål, men allt är översatt för att alla ska förstå.

Berättelser av Jannes Aronsson, född 4 oktober 1898

Några korta historier

Julmiddagen

Ungkarlen skulle bjuda sin kompis på julemiddag klockan sex på julaftonskvällen. Kompisen kom på avtalad tid, men då var julbordet redan aväetat! En trött, mätt karl ligger på soffan och säger: "Du skulle ha kommit vid tretiden, då började jag!"

Brandsprutan

Östnor hade en stor brandspruta. Den drogs av märren Lotta som kördes av Bud Erik. På den tiden var alla tak av pört och brann därför i en hiskelig fart! Det gällde att komma snabbt på plats. För att Lotta skulle raska på hade Bud Erik en stor kedja på kärran som han rasslade med.

Huggorm i flaska

Ett sätt att tjäna en slant var att fånga huggormar i en flaska. De såldes till apoteket, som klämde ur giftet ur ormarna för att tillverka serum av det.

Katten och fisken

Katten satt på trappan och väntade på barnen som skulle ut och fiska i ån. Barnen gick, och katten följde efter. Mitt i ån fanns en stor sten, som barnen stod på när de metade. Katten ville dit också, men kunde inte ta sig över vattnet själv. I stället satt kissen och jamade vid åkanten, ända tills någon tröttnade på oljudet och kom och bar katten till stenen.

Den nakna karlen

I början av 1950-talet skulle två flickor i 15-årsåldern ta färjan över älven till Långlet. Som vanligt stod färjan på fel sida av älven. Som en räddande ängel kom en karl, som också skulle över älven. Han klädde av sig naken och simmade över och hämtade färjan. Flickorna blev

lätt chockade, de hade aldrig sett en naken karl förut! Så kunde det vara på den tiden, säger Jannes.

Påskdekoration

Man lade toppen av en kålrot i vatten på ett lerfat. Ur rotstumpen växte då ett "träd". Sedan lade man jord runt om trädet och sådde gräsfrö. I gräset ställde man sedan en tygkyckling, som man bullade upp för att den skulle få en bättre form.

Morsdag

Till Mors dag tillverkades björkvispar. När björken hade musöron tog man kvistar med många grenar. Grenarna skalades, och ett knippe om c:a 20 grenar bands om med en annan gren, och bildade en färdig visp

Äppelknyckarhistoria

"Ja det var en Braskpojke som var här, det var 1961 då jag var så ofärdig. Det var på det viset att vi hade tagit upp potatis och Edit hade tagit ned dom i källaren, och så skulle Emil och jag se hur mycket potatis vi fått. Vi var nere i källaren och så skulle vi gå ut bakvägen. Vi tyckte vi hörde något så vi skulle ut och se. Då var några där och pallade äpplen. Du vet vi hade fem äppelträd, med fina och bra äpplen. Den sommaren var så torr att jag fick göra hål i marken för att äppelträdet skulle få vatten. Bo och Brask Stig var med och Brask Stig kutade jag ikapp. Jag hoppade ur träskorna och sprang i sockorna, jag fick fatt i armen som jag vred om för att se vem det var. Sen tog jag med honom hem och gav honom några äpplen så att han skulle slippa gå ut och knycka!"

Tobakshistorier

Rökdon är något som Jannes aldrig gillat, 1916 när Jannes arbetade på KJ fanns en person som kallades Kånågubben där. Kånågubben tog upp en snusdosa och tittade på Jannes.

"Du ska föl a jen du og?" frågade gubben.

"Ja, i ska föl prov jen då!" svarade Jannes.

Gubben flinade illmarigt, när Jannes stunden senare gick raka vägen ut och spydde.

Lund Erik var inte medlem i kooperativet. Dock gick han dit och handlade cigaretter. En del såg lite snett på det och frågade honom:

"Hur kan du göra det då?"

"Jag tar tag i handtaget så kommer jag in!"

En annan rökare var Gustav Morell. Jannes berättar att hans kompisar bad om en cigarett ibland. Då tog Gustav själv upp cigaretten ur paketet och sträckte fram den till kompisen. Grabbarna fick aldrig ta ur paketet själva, då Gustav var rädd att de skulle ta mer än en.

Till fots med hästen

Detta hände under kriget 1940. Jannes cyklade för att hämta familjehästen som fanns hos svågern i Åsen (svågern använde hästen i skogen på vintern, och Jannes far brukade hästen

om våren). Jannes tänkte att han skulle få låna en trilla att åka i bakom hästen på hemvägen. Men märren var för tjock, så inga skacklar passade. Då fick Jannes ta hästen i ena näven, och cykeln med kappsäck på pakethållaren i den andra näven. På grund av kriget var det många bilar och motorcyklar i farten, och allt brummande skrämde hästen så att den stegrade sig! "Vilken färd!" säger Jannes.

När korna gick till tjuren, och andra historier om boskap

Anders följde med sin mamma när en av deras kor skulle betäckas. Så började väl tjuren... och när han gjorde den där sista "knycken" hade Ux-Kristin frågat Webb-Anders: "Kan du göra så där?"

Traktens ungar tyckte det var så spännande att försöka kika mellan springorna i ladan när tjuren betäckte en ko. Om Ux-Kristin upptäckte ungarna blev hon fly förbannad, sprang ut efter dem och jagade iväg dem!

Jannes var i Kansbol ("Bole") på sommaren. Ibland hjälpte han mor att mjölka korna. När han gjort det tog han ut korna i skogen, vallade dem och tog hem dem igen på kvällen och låste fast dem.

Erik Romson hade ett 30-tal får i vall. Jannes och andra pojkar såg efter dem. Som betalning fick Jannes mor ull som hon spann och stickade vantar och strumpor av!

Lekar under skoltiden i Kråkberg, ungefär 1912

Bus i klassrummet kunde bestå i att man tuggade små bollar av läskpapper och sköt på lärare och elever!

Jannes berättar att flickorna höll till ner mot Noret, för där fanns lite gräs som de kunde ligga på. Flickorna brukade även kasta kulor där, en lek som bara flickor lekte. Det gick till så att de kastade upp kulorna i luften och fångade dem på handens ovansida, och räknade hur många det var som landat där. Vidare berättar Jannes att flickorna även brukade kasta boll. Han har inte varit med om leken själv, men han såg att man kastade bollen mot en vägg och snurrade runt.

Jannes var den första i Östnor som skaffade ett par fotbollsskor. Året var 1920. Han berättar att när de började spela fotboll hade de ingen riktig boll, utan i stället ett stoppat strumpskäft. Den studsade inte så bra.

Kast i grop.

Jannes berättar att man börjar med att göra sju hål i marken. Hålet i mitten kallades *kunsö*. Hålen gjordes på en *sward*, en plats där gräset var nedskuret ända till marken så att det blev alldeles hårt. Leken gick ut på att man kastade hemgjorda blyslantar på olika sätt i hålen. Antingen kastade man dem flera på en gång eller en i taget. Lyckades man träffa en slant i *kunsön* fick man behålla alla slantarna!

Vi frågade Jannes hur de gjorde blyslantarna, och han berättade så här:

"Vet du hur vi fick bly? Jo, de hade gjort en skjutbana nere vid Sandängarna. Där var vi och tog de där hylsorna och smälte ur bly ur dem. Vi var hemma och gjorde blyslantarna, vi hade

öppenspis uti lagårn och en panna att smälta det i. Vi hade gjort former som vi slog det smälta blyet i. Man fick ju göra allting åt sig själv!“

Templet

I början av 1900-talet hade de en plats här i Östnor som kallades “Templet“. Den låg på “Ågånabb“ norr om byn. Där fanns en platt plats där de kunde hålla till. För länge sedan hade det varit åkrar där. “Ungdomarna träffades där och lekte, dansade och sjöng. En av lekarna var “sista paret ut“. Den tillgår så, att man står i par mitt emot varandra på ett led. På ena kortsidan står en ensam person. Paret längst bak i ledet ska springa runt hela klungan av par, och försöka fånga varandras händer på andra sidan. Den ensamme personen på kortsidan ska försöka fånga en av personerna. Gör han det blir det den som inte blev fångad som får bli ensam, och den som fångade en partner får ställa sig med denna i ledet.

Jannes berättar om Östnor

Före 1940-talet hade FM Mattsson utedass. Jannes Aronsson berättar att det på en bräda i utedasset stod att läsa:

“En gång om dagen en snus
En gång i veckan en mus
En gång i månaden en rus.“

Det ansågs av en del att fabrikspojken var lite förmer, att de hade allt bäst och störst. En gång hade andra grabbar slängt efter dem:

“Största hålet på strumporna också?“

“Jaa! svarade pojkarna.“

Förr i tiden när man gick på apoteket var man tvungen att ringa i en ringklocka för att personalen skulle komma och öppna. En dag stod en liten pojke utanför apoteket och grät, och en farbror frågade honom:

“ Vad står du här och gråter för?“

“ Jag är så liten att jag inte når upp till knappen, svarade pojken“

“ Det kan jag hjälpa dig med, sade farbrorn och tryckte på ringklockan.“

Då tittade en hop grabbar runt hörnet och sade:

“ Spring kvickt iväg innan nån kommer och öppnar!“

Det här var ett busstreck av en *uns-wått*, dvs en ung pojkspoling, under skolåldern (ordet användes i Östnor, Öna och Kråkberg). Det var ett roligt bus och lite spännande att se vem som kom och öppnade och att hinna undan! Två *uns-wått* enligt Jannes, var Alvarsson och Lok Sven som klättrade på tak och välte ur gräddkannan.

Jannes berättar också om Moberg som hade fått ett par skor av en bekant, men han satte dem alltid fel. Han satte högerfoten på vänsterfoten och tvärtom. Många undrade varför han satt dem så, och om det inte var svårt att gå. “Nja“, svarade Moberg, “det värsta är att det blir så djävliga spår.“

Historia på Östnorsmål

El familjen såt å åt kwellsmat, ä wa soppa min klimp. Då se jen åv småpojkar:
“Men klimpen a rumpö!“ Ä wa je lite måjs så add ramblar nire smetn å wurter kokarn tä klimp! (Sant eld intä, er wet då int i).¹

Mat som Jannes åt

Jannes åt bl.a. kolbullar som var en blandning av mjöl och vatten och stekt fläsk som man värmdde i en panna. Sedan åts mycket pölsa (slaktrester som blandades med gryn) och risgrynspudding med sylt. Man åt också något som kallades för fattiga riddare som var gammalt vetebröd som doppades i mjölk och stektes.

Berättelser av Karl Bälter, född 14 maj 1914.

Några korta historier

Bus på dass

“Granngården hade utedass med otät lucka. En gång kom det en gammal fru på besök, och hon gick på dass. Fager-Jerk var ute på gården och spelade *wippa*, så vi sprang till luckan och petade henne i rumpan! Sen sprang vi kvickt därifrån“, berättar Karl och skrattar.

Ängsbranden

En gång tände Fager-Jerk på Romsons ägor, väster om Strömverkstaden. Man hade kört ut skräp och eldat upp tidigare, så det fanns lite glöd kvar som han fick fart på med hjälp av lite torrt gräs. Det brann så duktigt att drängen i Finngården fick hämta hjälp i Braskverkstaden.

Översvämningen

1926 var det mycket vatten i Östnor. Siljan hade stigit så mycket att man fick gå på plankor via fönstren för att komma in i fabriken, berättar Karl. Man åkte t.ex. eka från tvättstugan vid Frost till Öna där Karls kamrat Bud-Gunnar bodde. Eller så tog man båten och fångade kråkungar vid Mora badhus.

Kallt i stugan

---

¹ Hela familjen satt och åt kvällsmat, det var soppa med klimp. Då säger en av småpojckarna:
“Min klimp har rumpa!“ Det var en liten mus som hade ramlat ner i smeten och blivit kokad till klimp! (Sant eller inte det vet då inte jag)

Finn-Jannes skulle intervju Liss-Mait-Karls farmor, som hade 12 barn. De hade tarrsängar och ett stort kök. Hon blev tillfrågad om det inte var kallt i stugan på vintern, och svarade: "Det är inte så farligt fast det är skridsko-is under sängen på morgonen."

Räven och killingen

En gång hade Karl följt med korna och fåren ut istället för sin mor. Då hade en hungrig räv sprungit in bland korna och tagit en liten killing.

Vargarna och hästen

Följande historia har Karl fått berättad av sin farmor (född 1832). En gång skulle man fara upp till Bole för att hämta hem hö åt djuren det var en mycket kall vinter och det fanns gott om hungriga vargar i skogen. Några av dem försökte ge sig på draghästarna, så man hade varit tvungen att gå med yxor vid sidan om hästarna för att de inte skulle bli anfallna.

Fiskekroken

Karl hade fått en gammal blanksliten fiskekrok av sin far som han jämt bar med sig. Den satt på en björntråd och hade en kork till flöte. Som sänke hade Karl tagit lite bly från ett fönster. När man röjde i skogen vintertid vid t.ex. en tjärn så lämnade man en trädtopp på isen, som sedan sjönk till botten när isen hade smält. Trädtoppen blev sedan ett utmärkt gömställe för t.ex. abborrar. "Så det var bara att kasta spöt mot stället där trädtoppen låg om man ville ha fisk. Men om kroken fastnade så var det ett riskfyllt arbete att ta bort den", berättar Karl.

Simma kunde han inte men han ville ju inte förlora sin fina fiskekrok. "Man riskerade livet för att ta bort kroken", säger Karl.

Krut och smällare

När Karl var ca 12-15 år kände han en äldre kille, Ivar Norén, som gick i skolan och hade kemilektioner och på dem hade han lärt sig att göra krut. Karl och Ivar använde gamla pappershylsor som använts till garn och gjorde raketer av.

När Karl ville ha valborgsmässokrut köpte han vanligt bergskrut, som fanns att köpa i kulform. Sedan lades krutet mellan tidningspapper och krossades med hjälp av en flaska. När krutet var krossat stoppades det ner i ett rör och han satte dit en stubinråd. Stubinråd var dock dyrt, så det blev oftast en väldigt kort bit som sattes dit. "Det var till att springa snabbt därifrån när det var tänt", säger Karl och ruskar på huvudet.

Karl och Gunnar Norén använde också pipan till en så kallad ryttarpistol, som de laddade med krut och stubinråd. Sedan klämde de fast den mellan två tallar och tände på. Karl höll på mycket med krut och smällare men han lugnade ned sig lite efter att Gunnar hade krutbränt sig. "Det var något som small som inte skulle", säger Karl. "Man förstod inte hur farligt det var. Det enda man visste var att det var farligt med tändstickor. Men det som är förbjudet är ju oftast desto mer spännande."

Ormen i skon

Karl hade guidat turister uppe på berget i Bole. Han gick jämt barfota så fotsulorna var som läder. En gång var det dags att "löva", man drog av löv som skulle användas till fåren. Då använde Karl skor men gick "tjippskodd". Om man går utan strumpor i skorna låter det "tjipp, tjipp, tjipp". Karl hade fått låna sin fars gamla, för stora och trasiga pjäxor med hål på hälen. Plötsligt kände han något kallt i ena skon. Det var en kopparorm, (även kallad "näder" på östnorsmål) som hade hittat ett hål i skon och krupit in.

Leksaksbilar och Åmårbruk

Karl brukade bygga sina egna leksaksbilar. Till hjulaxel användes en tråd som plattats till eller en telefontråd. Till kylare använde Karl en gammal tandkrämstub, där hatten på tuben blev locket till kylaren. Åmårbruk (hammarbruk) var en leksak man snickrade ihop och satte i en bäck. Man hade en träaxel där man borrade sex hål. Sedan kapade man spånbrädor och satte fast på axeln så det blev ett skovelhjul. Bredvid skoveln sattes två tappar mittemot varandra. När skoveln började snurra med hjälp av vattnet i bäcken så slog tapparna till skaftet på en trähammare, som i sin tur slog till en skopa eller en plåtburk. Ibland så glömde Karl att stänga av Åmårbruket så det stod och slog hela natten. Det var inte populärt hos folk, eftersom vissa hade svårt att sova, och de blev tämligen ilskna av "oljudet".

Historier om jakt och vilt

"Jakt började man med som ung," säger Karl. "Man jagade ekorrar med slangbössa. Jag gjorde en bössa med ett mässingsrör som jag fick på FMM. Röret var så grovt att kulan passade precis. Sen så hade vi pistoler, "pissstolbyssor" kallade vi dem. Vi gjorde en kolv och satte dit röret", berättar Karl.

"Strax före trettondagen på 20-talet hade jag köpt en studsare av Johan Ström", säger Karl. (Karl Ström hade satt dit ett 6 mm mässingsrör i gamla pipan för att förbättra precisionen.)

"Han stod i Strömverkstaden och siktade på en björntrådsrulle som hängde i en kedja. Det var den lilla lappen som satt på björntrådsrullen han ämnade träffa, vilket han gjorde. På femton meters håll!! Bössan jag köpte kostade tio kronor."

Ekorrjakten

"På trettondagen skulle jag till "fjärdekojan" efter Hemulån, pappa var där och körde timmer. Det var jag och en kamrat. Vi åkte skidor och hade fyra liter mjölk, några vetebullar, underkläder och bössan i ryggsäcken. Det hade snöat på natten så det var spårsnö. Vi var vid vägen vid Getgrav. Vi spårade ekorrar och sköt tre stycken och far flådde dem när vi var där. Sen bjöd vi ut skinnen till skrothandlaren "Skrothansson och Hjalte" vid Dalacaféet. De bjöd 25 öre styck för skinnen. Sen gick vi till Eliassons, där fick vi tre och femtio styck!", säger Karl. "Så jag tjänade in bössan på de tre ekorrarna. Pengarna sporrade mig att jaga fler!"

Fågeljakt

"Det fanns gott om fågel, men vi träffade aldrig någon. En ask med 25 patroner räckte inte långt en söndag", skrattar Karl.

“Far hade lånat en bössa av Lövblads. Den bössan gick det att skjuta fågel med. Man ryckte till när fåglarna plötsligt flög upp och då är det svårt att hinna träffa dem i luften! Ibland flög de alldeles intill fötterna. Men då var bössan oftast tom.“

Älg och björn

“Om man såg en älg då, var det som att se en björn i dag (fast nu börjar de ju bli allt mer synliga), så ont om älg var det på 30-talet. Den var fridlyst också“, säger Karl.

“Jag vet att far hade hästen i Bole och så skulle han bort och se efter den en söndag. Hästen stod vid en myr. Då hade far sagt att han såg ett älgspår (något som, enligt Karl, var ganska speciellt då). Så det fanns just inga älgar att jaga“, förklarar Karl.

Karl berättar också om hur han och några andra pojkar stod nere vid majstången när de var små. Då hade en älg kommit och gått över vägen vid dansbanan. “Det var en jäkla sensation“, säger Karl. Han berättar också att en annan bybo hann bli 60 år innan han fick se en älg.

Karls farmor Liss-Mait (som födde 12 barn och blev 102 år) visade honom ett björnide i Grönsberg när han var ung. På den tiden fanns det inga björnar i moraskogarna. “Jag var där för två år sedan och tittade om det varit någon björn där. Men det var tomt“, säger Karl.

Han berättar sedan att hans farmor en gång haft en björnunge i knät. Hon hade trott att det var en hare och skulle se om den hade kluven läpp. Plötsligt hade hon hört att fåren började springa. Det var björnmamman som hade börjat att jaga dem. Då förstod hon att det inte var en hare hon hade i sitt knä.

Karls bästa jakt

“Under kriget så kom jag under en vecka precis hem till älgjakten - jag gjorde min beredskap i Boden. Jag brukade vara i Risåsen tillsammans med Bud Gösta från Öna och några till. Men jag hörde inget från dem, så jag och Ingrid cyklade till Bole. Där var det ett jaktlag på 15 personer, men jag blev inte inbjuden att följa med dem“. På måndagskvällen frågade jaktlaget (Stickå Henry, Lisslins Anders och Erland m.fl.) Karl om han ville hjälpa dem att gå med hunden nästa dag, och det ville han gärna. “Hunden och jag gick mot Våmhus men det fanns inga älgar där. Men hunden drev fram en räv. Ingrid och jag åkte hem. Jaktlaget också.“

På torsdagsmorgonen åkte Karl upp till Bole, det var nysnö och Karl hade både hagel och kulbössa med sig. När Karl kom till Åkerberg så fick han syn på några orrar som satt på en hässja. Han lyckades skjuta två stycken. Sedan fortsatte han mot Bole, och vid Musåbygget hittade han spår av tjäder i snön. Han hoppade snabbt av sin cykel för att spåra upp dem, hittade två tjädertuppar och lyckades skjuta båda två. “Väl inne i stugan så plockade jag ur fåglarna”, berättar Karl, “sen gick jag till insjön förbi myren och hem igen. Jag var in och kokade mig lite kaffe och åt lite.“

Efter att ha ätit så vandrade Karl iväg mot berget igen, han hade tänkt skjuta några järpar där. Det var nysnö ute som just börjat att töa. Plötsligt så fick Karl syn på färskt älgspår i snön. Han gjorde sedan en liten ring för att se var de var. Sedan började han gå i zick zack mot vinden i den riktning han trodde att älgarna fanns. Plötsligt så stod det en älg mitt framför honom. Han höjde sin bössa och sköt den. Det dröjde inte länge förrän den andra älgen dök upp, och även den lyckades han att skjuta. “Det var den bästa jakt jag varit med om“, säger Karl.

“Jag cyklade sedan hem till Östnor och sen följde far mig med häst tillbaka. Det fanns inga andra karlar hemma som kunde hjälpa. Alla var på älgjakt! Jag gick till granngården och Böl-Jannes följde med. Mörkt var det“, säger Karl. “Vid tretiden på natten kom vi fram. Vi släpade älgarna och fick upp dem på trillan. Far slaktade älgarna på natten i ladan, sedan saltade vi ner köttet i stora kar i härbret.“ Karl berättar att enda nackdelen med allt köttet var att de fick lov att lämna tillbaka alla sina köttkuponer (detta var ju under krigsåren).

Cykelfärden till Stockholm

Karl hade en kusin, en “*lisskarl*“ som hette Karl och bodde i Stockholm på Agnegatan 8, tre trappor upp. Karl och Böhlmark-Anders bestämde sig för att cykla ner och hälsa på honom, och samtidigt ta sig en titt på den kungliga huvudstaden. De bestämde sig för att ta vägen om Sandviken och Gävle eftersom de ville se Gävle hamn och alla båtarna. De gav sig av efter middagen på de knaggliga grusvägarna som fanns på den tiden.

I Sandviken övernattade de i tält. Karl minns att det var väldigt kallt och att de frös. De gav sig av mot Gävle tidigt på morgonen och anlände dit på dagen. “Man stod och tittade på dom där stora båtarna“, säger Karl och fortsätter skrattande: “Jag hade bara sett en eka!“

Sedan fortsatte färden till Stockholm. Karl och Anders tog rast i Tierp och Uppsala. Väl i Stockholm så bestämde de sig för att stanna där tre eller fyra dagar. Efter några givande dagar i Stockholm så var det dags att ge sig av hemåt igen. Sju på morgonen cyklade de iväg mot Borlänge dit de kom vi sju tiden på kvällen.

“Vi åt god mat på ett ställe - rotmos och fläsk som kostade 4,50! Där gick sista slanten åt“, säger Karl. Efter att ha ätit så trampade Karl och Anders tålmodigt vidare mot Mora, för de hade bestämt sig för att hinna hem till dansen på Lövholmen. Men de hade ju inga pengar kvar till inträde, så väl framme fick de lov att vänta till efter kl. 12 på natten. Lagom till sista valsen kom de in! Slutligen cyklade de hem till Bole, mitt i natten. Detta var 1929 eller 1930.

Polisjakt efter hembrännare

En dag när Karl och Axel var på väg hem kom några pojkar åkande i en bil. Det var Kallepojken, Wit Anders och Dahlberg Anders. De var på väg till Älvdalen för att titta på dragspel hos Hagströms så de hade tagit en genväg över Bole. När Karl och Anders sedan kom till Musåbygget så stod polisen där. Karl som hade bössan i bilen trodde att det var därför de blivit stoppade, men poliserna (varav den ena var Levin) undrade bara om de hade mött någon bil. De hade sett spår vid en lada och var på jakt efter misstänkta hembrännare. Men tack vare att Kallepojken och de andra (som nog kokade lite då och då) genat över Bole så undslapp de polisen. Polisen bröt sig till sist in i Frostmasstugan, så Frostmasgubben gick till polisen och begärde att de skulle laga låset efter sig. Polisen hade trott att det var där de höll till och kokade, säger Karl, men där var de inte, utan de var i den gamla Smidesgården (Smisgard).

Berättelser om bus och bestraffning (från Karls skoltid)

Karl gick i småskolan i Östnor för Lisa Rydgren. Han tyckte att småskolan var rolig, ända tills de fick en ny lärarinna. “Stryk utan orsaker och psalmverser. Man skulle vara hemma och ha

roligt på söndag, sen var det dom där förbannade psalmverserna! Och inte förstod man ju innebörden av dem ens“, säger Karl och ruskar på huvudet.

Karl hade ibland oturen att få skulden för saker han inte hade gjort, och det var inte alltid så trevligt. Karl berättar bl.a. följande anekdoter.

“Någon hade haft ner hässjor för Stenis-Per mellan Kråkberg och Öna. Han hade ägorna där. En dag när vi skulle sluta skolan så fick Erik (Fager) och jag stanna kvar. Lärarinnan tog oss till Stenis-Per för att be om ursäkt. Vi fick skulden för hässjorna, fast det var Ögrens-Jerk och Klucker-John som haft ner höet“, säger Karl. Men det var inte sista gången som Karl blev oskyldigt bestraffad. Han berättar vidare:

“Hela Östnorsligan var på väg hem från skolan, det var vid Spjut-Anders i Öna. Där växte ett äppelträd som hängde över gärdesgården ut över vägen. Vi stod där och tittade på äpplena. Samtidigt kom en sköterska och såg det där. Erik Fager och Klucker-John m.fl. var med i ligan. Nästa dag fick alla vi östnorsgrabbar stanna kvar efter skolan. “Som straff fick Karl och hans vänner stanna kvar efter skolan i en hel månad, fastän de inte stulit några äpplen. Det var bara Nall-Sven som slapp undan straff för han svenskade“, säger Karl.

En gång skulle Karl ner till mormor i byn och hämta spolar med tråd som hans mor skulle väva av. Det var mörkt och han använde en ficklampa (cykeln hade inget lyse) att lysa sin väg med. Det var bara när han skulle till mormor och hämta något som han fick låna cykeln. “Jag hade en korg att ta dom (spolarna) i, sen åkte jag mot skolan. När jag kom fram var det en pojkliga som sprang förbi mig. Jag hoppade av cykeln och samtidigt kom Lisa Rydgren och fick tag i mig. Dom andra klarade sig för dom stack ju och jag var kvar. Dom hade varit och gnuggat på fönsterrutorna och haft lite rackartyg för sig, så då åkte jag på det också.“

“Det gick ju inte att förklara något för henne (Lisa Rydgren). Då fick jag stryk med rotting, man fick lägga sig över en stol! Helt oskyldig!“, säger Karl. “Hade man talat om det hemma så hade man fått stryk där också. Man blev ju orättvist behandlad, man blev oskyldigt bestraffad.“

Bus på fritiden

Det var roligt i Frostladan minns Karl. Det brukade samlas en pojkliga vid korsgatan på höstkvällarna. Det var för det mesta de “stora pojkarna“ men Karl och de lite mindre pojkarna brukade också vara där för att se vad som hände. Karl berättar: “Vi skulle ner och reta Frostlöv-Anders. Han sprang efter pojkarna men själv, vågade jag inte så nära för jag var mindre. Men man fick ju vara med de stora pojkarna lite grann.“ Karl berättar vidare om varför det var så roligt med bus. “De där arga var det ju roligt att retas och göra lite bus med. Man gnuggade kanske på fönstret“, säger Karl och skrattar, “Göra-Jerk och Anders dom var arga så dom sprang efter oss. Om de inte hade låtsas om det, så hade vi aldrig gått dit igen. Men de var som getingar.“

Mat som Karl åt

“Man gjorde all mat själv. Slaktade, konserverade kött (ko, kalv och griskött men också lammbog) och grönsaker, och bakade tunnbröd höst som vår“, säger Karl. Han berättar sedan att sill och potatis var den vanligaste maträtten de åt “jemt silld å päron“, muttrar Karl. De åt

till och med sill till frukost ibland. Det hände att Karls mamma köpte blandad frukt och gjorde fruktsoppa. Annan mat de åt var välling, och kornmjölsgröt som man brukade koka i en gryta med tre ben över den öppna spisen i fäboden.

Karls arbeten

Karls första arbete var på KJ Eriksson. Han började arbeta där när han var 14-15 år och blev kvar i 14 år. "Man arbetade till klockan fem på dagarna sedan hem, tvätta sig och så till Bjäkenbacken på fortsättningskola", säger Karl, och fortsätter berätta om sina arbetsuppgifter på fabriken.

"Smida började jag inte göra förrän i slutet av min tid på KJ. Först borrade jag hål i knivskaften, det var två borrar, från varsitt håll. Sista åren på KJ gjorde jag knivar och saxar. Man fick 27,5 öre per dussin knivar", berättar Karl och fortsätter, "du vet det var så pressat ackord där, så var man på dass i fem minuter så klarade man inte av att komma i fatt på hela dagen", säger Karl och skrattar hjärtligt. Efter tiden på KJ så gjorde Karl gummitrillor som man drog efter bilar och hästar. Så småningom skaffade Karl en egen smedja i Östnor, där han gjorde sina saker.

Berättelser av Erik Dahlberg, född 15 oktober 1912.

Diverse korta historier

Gårdfarihandlaren

Erik hade en liten cykelverkstad i Östnor. Ibland kom det en gårdfarihandlare dit. Han hette Josef och kom från Noret. En dag när Josef kom så var Kånå-Anders och Anders Aronsson där. Erik försökte entusiastiskt att hjälpa Josef att sälja saker till grabbarna, men när han drog i Josefs egna näsdukar så bad Josef att i alla fall få behålla dem.

En dag då Mait stod och bakade pepparkakor, tittade Josef in i köket. Han tittade intresserat på de där pepparkakorna. "Ta några pepparkakor du Josef", sa Mait. Han tog en bunt med fyra fem stycken, bet i dem och sade: "Och lagom tjocka också!"

Grindslantar

Det hände att Erik ibland stod och öppnade grinden vid Spjutmo fäbod för att få en liten slant. Prästen Hillerström hade en del ärenden upp till Oxberg under en kortare tidsperiod. Han bad att få ge Erik hans grindpengar när allt var färdigåkt istället. Erik öppnade tålmodigt grinden varje gång prästen kom, och fick mycket riktigt sin belöning till sist.

Den gamla katten

Man hade en gång en gammal katt som skulle få dö. Axel Ek tillkallades för att skjuta ihjäl katten. Men bössan klickade så Axel fick slå ihjäl katten med kolven. Påföljden blev att kolven gick sönder.

Dahlbergs bilhistorier

Innan Erik hade startat sin trafikskola 1938 så gick det till så här. Erik, som hade körkort och bil, hjälpte helt enkelt sina vänner genom att lära dem köra bil. Sedan så körde de upp för en besiktningsman. Till slut så började Eriks namn figurera så ofta att besiktningsmannen tyckte att Erik skulle söka tillstånd. Så Erik ansökte i Falun och fick sitt tillstånd att bli trafiklärare på momangen. Det ena gav sedan det andra, han fick fler och fler elever köpte en till bil och så var det hela igång.

Vid krigsåren var det bara vissa som hade tillgång till bensin. Erik hade det. Till Vasaloppet fick han därför skjutsa den finska skidledningen till starten i Sälen. Men också Sven Jerring, som kom med tåg från Stockholm, fick han hämta på stationen och skjutsa upp dit.

Erik berättar också om bonden som skulle lära sig att köra bil. Varje gång han skulle bromsa bilen höjde han sina händer, och sade "ptrroooo!"

En dag skulle Erik fara iväg och besiktiga sin T-Ford och sitt hemgjorda gengasaggregat som satt på Forden. Men det fattades något.

"Jag saknar en skylt", sade besiktningsmannen. "Med fabrikat och nummer."

"Det är egen tillverkning", sade Erik.

"Det sa han som tillverkade smågrisar också", replikerade besiktningsmannen.

Prästen Hillerström skulle döpa Erik och Maits dotter Kerstin. Men nu föll det sig så att prästen var i Nusnäs på ett ärende. Det var krig och ont om bensin, så därför fick Erik åka och hämta honom. Erik tänkte att Hillerström skulle köra bilen tillbaka, han hade körkort men ingen egen bil. Det var lite halt också.

"Jag tror inte att jag vågar köra bil", sa Hillerström.

"Jodå, jag har dubbelkommando", sa Erik lugnande.

"Ja, dubbelkommando, det har jag hemma också", sa Hillerström.

En liten historia på östnorsmål

Ä wa nogä sturgossär så sambles på kweldär ettär arbetär å spiled kort. Far i åjse tyckt föll int um era no vidare. (An spiled ålder kort sjov). An såt i odär endan å borde å åt gröt. Jen åv pojker undred:

"Wen er ä fe trumf?"

Litä tjinköt titted far upp frå grötfater å sagd:

"Gröt e trumf."

Ita a Dahlberg Jerk berettar.²

---

² Det var några stora pojkar som samlades på kvällarna efter arbetet och spelade kort. Far i huset tyckte väl inte om det något vidare (han spelade aldrig kort själv.) Han satt vid andra ändan av bordet och åt gröt. En av pojkarna undrade: "Vad är det för trumf?" Lite kinkigt tittade han upp från grötfatet och sade "Gröt e trumf." Detta har Dahlberg Jerk berättat.

Lekar Erik minns

En av Eriks stora specialiteter var att hjula. Han kunde hjula varv efter varv. Spelade fotboll var också någonting man gjorde, minns Erik. Sen kastade man också hästsko, en lek som en kråkbergsgubbe infört. Han hade varit i Amerika där hästskokastning var en vanlig lek.

Erik berättar sedan om en lek man brukar göra vid radion. "Vi var flera kamrater i ett rum med en radio. Sedan skickade man ut en person ur rummet, och vi andra skulle hitta på vad den personen skulle göra i rummet när den kom tillbaka. Sedan släpptes han eller hon in i rummet igen. Det kunde vara vilka påhitt som helst, som att lyfta en vas, titta under en speciell matta, titta ut genom fönstret och knacka på rutan eller vad som helst. Så fort den personen kom i närheten av det den skulle göra, så höjde man lite på radiovolymen. När personen till sist gjorde helt rätt höjde man till full volym." En gång hade påhittet varit att någon skulle slå upp en sup åt någon.

Berättelser av Axel Morell, född 16 juni 1911.

Axels arbete

Axel hade en tjärfabrik i Läde. Han hade köpt ett antal gamla ugnar av Fredrik Eriksson i Oxberg som han flyttat till Läde. Tjärfabriken hade egen elförsörjning via ett vattenhjul i ån. Eftersom fallhöjden var låg använde man sig av ett underfallshjul med hög kapacitet. Det drev hela 25 glödlampor. En natt så vaknade Axel av att någon knackade på dörren och ropade på honom. Han trodde att det nog var en av arbetarna så han gick upp för att titta, men han såg ingen. Han bestämde sig dock att för säkerhets skull gå en sväng runt området för att titta. När han kom till dammen så såg han att den var på väg att brista. Han sprang till baracken och väckte arbetarna. De hann täta dammen precis i tid innan den brast. "Visst finns det en högre makt", kommenterar Axel.

Skidturer Axel minns

Axel Morell, Lok-Anders och några till brukade åka skidor till Eldris och ta tåget därifrån till Älvdalen där de gick på dans. Det var på Ribbholmen nere vid älven som dansen brukade vara. När kvällen var slut så övernattade man på Ansta pensionat, och på söndagen åkte Axel och hans vänner skidor hem. Turen gick över Lokbodarna – Blyberg – Garberg och Östnor. Ibland kunde turen gå över Nybolet – Bönsaberg – Innäs – Kansbole och Östnor. Axel berättar att det vid ett tillfälle hade varit 27 grader kallt vid hemkomsten till Östnor.

En gång hade Strömbindningen på skidan gått sönder, men som tur var så hade Axel extra skruvar i ryggsäcken och kunde laga.

En annan gång när Axel var ute på en skidtur ensam hände något märkligt. Han satte på sig sina skidor för att bege sig till Vällingberg för att titta på utsikten. Väl uppe på berget tog han av sig sina skidor och satte sig för att njuta av utsikten. Plötsligt så hörde Axel pianomusik, utan att förstå varifrån den kunde komma. "Helt oförklarligt", kommenterar Axel.

Slätter på Alderängarna

Axel berättar att man slog allt hö för hand, det tog en hel dag. Andra dagen så räfsade man ihop höet till buntar och knöt band runt det (en *kemba*). Sedan körde man det med båt hem. Efter det laga skiftet så hässjades höet direkt på holmen och förvarades i ladan. Höet hämtades på vintern och blev med alla örter ett vitamintillskott till djuren. En gång hade det regnat en hel vecka så gubbarna spelade kort och åt i väntan på bättre väder. Maten hade nästan tagit slut.

Axels minnen av Karl Lärka

Karl Lärka kom från Sollerön. Han gjorde försök att påverka jordbruket i Östnor. Det var i den vevan som Axel träffade honom, eftersom Karl bett om Axels hjälp med det hela. Det var ett försök att göra stora band av hö som skulle ligga och torka. Det hela misslyckades dock eftersom det inte blåste lika mycket i Östnor som på Sollerön.

Axel berättar sedan om hur Karl Lärka och Dan Andersson tog tåget till Älvdalen för att låna pengar. När de båda herrarna kommit fram till Älvdalen så gick de till Holen, där de skulle träffa Holback (en gammal kamrat från Brunnsviks-tiden). Holback var dock inte hemma utan de fick vända om. Dan var i mycket dålig kondition och nedstämd, så han orkade inte gå den korta biten ner till Älvdalen. De bestämde sig för att övernatta vid Storbrott (Sturbrot på Älvdalska) som ligger halvvägs. Karl plockade mossor som Dan fick ligga på.

Motion och sport

Axel var mycket för motion. Han läste tidningen Frisksportaren och var med och bildade en frisksportar-klubb tillsammans med Bud-Bror, Bertil Ögren, Sven Sisell och Kerstin Norlin. Are Waerland blev den stora idolen. Han var en hälsopedagog som ivrade för lakto-vegetarisk kost. Hans motto var: "Motion och mat. Livet är icke, det bygges." För att få sin motion sprang Axel till och från arbetet på Frost knivfabrik. Han sprang också hem till frukost och middagsmålen.

Mat som Axel åt

Axel som ju var noga med att äta rätt, åt t.ex. råa morötter, lök, potatis, sill och rågmjölsgrot. I det militära kokade Axel sin egen kruska som bestod av: en kopp krossad havre, en kopp krossad vete och russin. Detta förband han sig till att äta under tio år.

Silverte var en annan favorit som han brukade dricka, och ibland skåla i (fast det var nog i ärlighetens namn ganska smaklöst).

Majstången i Läde

Från början hade man en vanlig hässjestång på gården som majstång. Axel tyckte att det var god tid att man satte upp en riktig, så året därpå så sattes en stor och ståtlig majstång upp på platsen. Från och med då fick Läde en riktig majstång.

En liten ramsa på Östnorsmål

“ Gok a Långlet
gok a Eldrajs
upe Alvarås kwenn
dar ska du ack å målå
såjp å sovå
tast klucku bli fem.”³

Berättelser av Nils Zarmén, född 13 oktober 1920.

Den hemgjorda kanoten

“Jag tror jag var 14 år och ville paddla kanot och tänkte att jag ska göra mig en. Jag gjorde i ordning två fyrkantiga spant, och fram hade jag två spetsiga vedträn. Sen hade jag några ribbor som jag spikade över och under så jag fick en skrovform. Jag fick ju inte ta någon fin duk utan päronsäckar (potatissäckar) och klippa till och spika fast. I skarvarna var det mönja och så målade jag den. Den var obekvämt att paddla med, men det var ju en egen kanot, och den vart absolut tät“, berättar Nils. “Varje dag efter skolan var jag till Skårågrav och paddlade, det var roligt. Men den var lite för hög så det var jobbigt att paddla.“ Nils tillägger att han önskar att han hade haft den kvar.

Lekar som Nils minns

Nils minns att man gjorde svärd. Man tog en bit rönn eller vad som helst, sedan lämnade man en kvist däruppe och böjde runt den och så satte man på en pappskiva så att det blev ett handskydd. Sedan fäktades man.

Nils minns också ett spel som man spelade med pengar. Man stack en pinne i marken som man skulle kasta ett varsitt mynt emot. Den som kom närmast fick ta upp alla mynten, skaka dem och säga krona eller klave (den äldre generationen säger krona eller pil). De pengar som hamnade på det man sagt fick man. Sedan fick den som kom näst närmast göra samma sak. Efter det så spelade man en ny omgång. “Det minns jag, man började spela väldigt mycket på våren när snön hade smält bort. Det var nog lite slaskigt, men börja kasta pinne skulle man göra. Vi kastade mycket med ettöringar, man hade smått om pengar, men då växlade man in så man hade många ettöringar.”

Leksakspropellrar, bilar och andra leksaker

Nils brukade ta en träpinne och en trådrulle som spikades fast i varandra. I trådrullen spikade man sedan fast två spikar utan huvuden. Sedan gjorde man en propeller av plåt som man

---

³ Gå till Långlet, gå till Eldris, upp till Alvarås kvarn. Där ska du hacka och mala, supå och sova, tills klockan blir fem.

gjorde två hål i. Propellern trädde sedan på trådrullens två spikar. Sedan snurrade man en tråd runt trådrullen och drog till, så att den for rakt upp som en helikopter.

Bilar gjordes av trä, och hjulen brukade Nils pappa såga till av ett runt vedträ. Båtar brukade man göra av bark med segel och mast. "Man fick göra alla sina leksaker själv på den tiden, det fanns ju inga pengar", säger Nils.

Nils och hans kamrater lekte också mycket med knallkorkpistoler. Den var gjord av plåt och var en av de få leksaker som man köpte. Korken var ihålig och fylld med knallpulver. En spets inne i pistolen pressades in i korken då man tryckte av, då smällde det och korken gick i tusen bitar.

Slalom

Det var ingen före Nils som hade börjat åka slalom i Östnor. Han hade köpt ett par skidor av Bud Enar. Nils berättar: "Det var sådana där breda träskidor med fastskruvade stålkanter på en decimeter ungefär.

Det fanns ju inga backar men jag var uppe vid Bengt Ström uppe i Åkerberg. Där trampade jag en backe själv och var där och åkte. Det var 1937 som jag började åka slalomskidor. Det året på påsken åkte jag på slalomskidor med full ryggsäck till Hemulberg. Vi var ett gäng ungdomar som var där en hel vecka.

Sedan vet jag att jag var och tävlade i Rättvik en gång omkring 1939, då var jag en 18-19 år. Det var IFK Mora som anmälde mig.

Mat som Nils åt

"Det var väldigt gott om man fick komma in och få en stor spisbrödssmörgås av mor min. Det minns jag. För spisbröd var något som kostade pengar (annars hade man mest tunnbröd). Tänk när man fick en stor spisbröds-smörgås och sen en skiva falukorv. Man var rädd om korven så man petade undan den hela tiden, så det godaste blev kvar till sist." När Nils var barn och ute i naturen så brukade han suga på rödklöver-blommor (som var söta och goda) och äta smultron som växte vid Strömverkstaden. Nils brukade trä dem på ett grässtrå och spara dem.

Berättelser av Grudd Maria "Mia"

Vallning av kor

När Grudd Mia var barn gick de två mil i skogen upp till Garberg med korna. De gick i skogen bredvid vägen där det var mjukt, eftersom grusvägen med alla stenar var för hård för korna att gå på. De packade en trilla full med grejer som man skulle ha och en lår där man hade kalvarna i.

Enbärdricka och tunnbröd

Grudd Mia berättar att de alltid gjorde enbärdricka på sommaren. Det var läskande och gott att dricka när man höll på att bärga hö på åkrarna.

Tunnbröd bakade man en gång i veckan som skulle räcka till nästa vecka. På så vis hade de färskt bröd hela sommaren.

Fattigt folk från Garberg

Grudd Mia berättar att det var folk i Garberg som hade det så fattigt att, när de kom till Östnor frågade de om det fanns några brödsmulor och någon kaffekopp med grädde de kunde få.

Surbullsdagen

Grudd Mia fyllde år på surbullsdagen den 20 december. De bakade surbullar varje år denna dag.